

READING A PAINTING: TOWER OF BABEL

Codes of the painting "Tower of Babel", which has been made in the 16th century by Pieter Bruegel the Elder who is one of the most famous and extraordinary artists of Renaissance, has been examined with the help of Erwin Panofsky's three phased iconological method and semeiological methods. A historical and geographical background research has been made about the artist and City of Babel, and the painting has been examined by the denotation within this context, followed by a connotation analysis. Finally it is understood that the artist has a significant message in the painting, directed to the humanity of the coming ages

Anahtar Kelimeler: İkonografi, İkonoloji, Göstergibilim, Yaşlı Pieter Bruegel, Babil Kulesi
Key Words: Iconography, Iconology, Semiotics, Pieter Bruegel the Elder, Tower of Babel

"...her imge tarihsel, toplumsal ve kültürel açıdan kendilerine özgü olan ve birbirleriyle çekişen ve çelişen görme tarzlarını somutlar..."

Richard Leppert LEPPERT¹,

GİRİŞ

Sanat yapındaki imgelerin görünen kısmından daha çok ardında yatan merak edilmesi, sanatçının hangi tarihsel süreçte, hangi toplumsal ve kültürel erkilerle yapıtını oluşturduğunun da bilinmesi gereksinimini doğurmaktadır, böylece basit bir ilgiden kapsamlı bir araştırmaya giden süreç başlamaktadır. Herhangi bir üslupta oluşturulmuş görsel bir sanat yapıtında yer alan imgelere ve biçimlere yüklenen anlamların çözümlenmesi sorunsalından kaynaklanan çalışmalarda öncelik kazanan "İkonoloji", 20. yüzyıl sanat kuramcısı Erwin Panofsky tarafından geliştirilen bir yöntem bilimidir. Panofsky'nin geliştirdiği ve üç aşamaya ayırdığı ikonolojik yöntemle "ön ikonografik betimleme", "ikonografik çözümlenme" ve "ikonolojik yorum" adını verdiği katmanlar yardımıyla önce yapıtın konusu ve içerdiği imgeler, motifler tanımlanmakta, ardından yapıt, üretildiği çağın şifreleri, sanatçının ortamı, algıları, kültürel kodları, birikimlerinden yola çıkarak yapılan anlamlandırma çalışmalarına göre yorumlanmaktadır.

Yine geçtiğimiz yüzyılda F.De Saussure ve C.S.Peirce gibi dilbilimciler tarafından başlanılan ve A.J.Greimas, R.Bartes gibi kuramcılarca geliştirilen Göstergibilim (Semiyoloji) yöntemleri kullanarak sanat

yapıtını yorumlama olanakları bulunmaktadır. Bu bağlamda bilimsel bir anlamlandırma süreci izleyerek yapıtın bildirisini bir üst-dile dönüştürme anlayışı çerçevesinde, özgün, sıra dışı ve döneminin şifreleriyle yüklü bir Rönesans yapıtını okumaya çalışacağız.

Yapıt, Alman Rönesansı'nın öncü isimlerinden biri olan "Köylü" lakaplı Yaşlı Pieter Bruegel'e aittir. Hassas ve bilinçli bir sanatçı olduğu ve yapıtlarında köylüleri çok iyi betimlediği için kendisine bu lakap yakıştırılmıştır. Kaynaklarda, kesin olmamakla birlikte 1525 yılında Hollanda'da Kuzey Brabant'ta doğduğu, 1552-53'te İtalya'da kaldığı belirtilmektedir. Huxley onu "bir antropolog ve toplumsal bir filozof" olarak yorumlarken Venturi onu "trajikomediyi ozanı" ilan eder. İtalyan Rönesansı'nı iyi bilen ve bu özelliğine Kuzey'e özgü ahlaki değer de yükleyen ressamın eserlerinde, Ortaçağ ile Rönesans, Reform ile doğa felsefesi, ahlaki yaşama yaratıcı özgürlük sentezlerini açığa çıkardığı söylenir.² Ressamın dinsel bir mitten yola çıkarak insanlık komedisinin alaylı betimlemelerinden biri olduğu kabul edilen, 1563 yılında yaptığı "Babil Kulesi" adlı yapıtı da bu türden bir örnektir.

Söz konusu yapıt, Bruegel'in, kulenin betimindeki tükenmez zenginlik, imgesellik, gösteren ve gösterilenlem

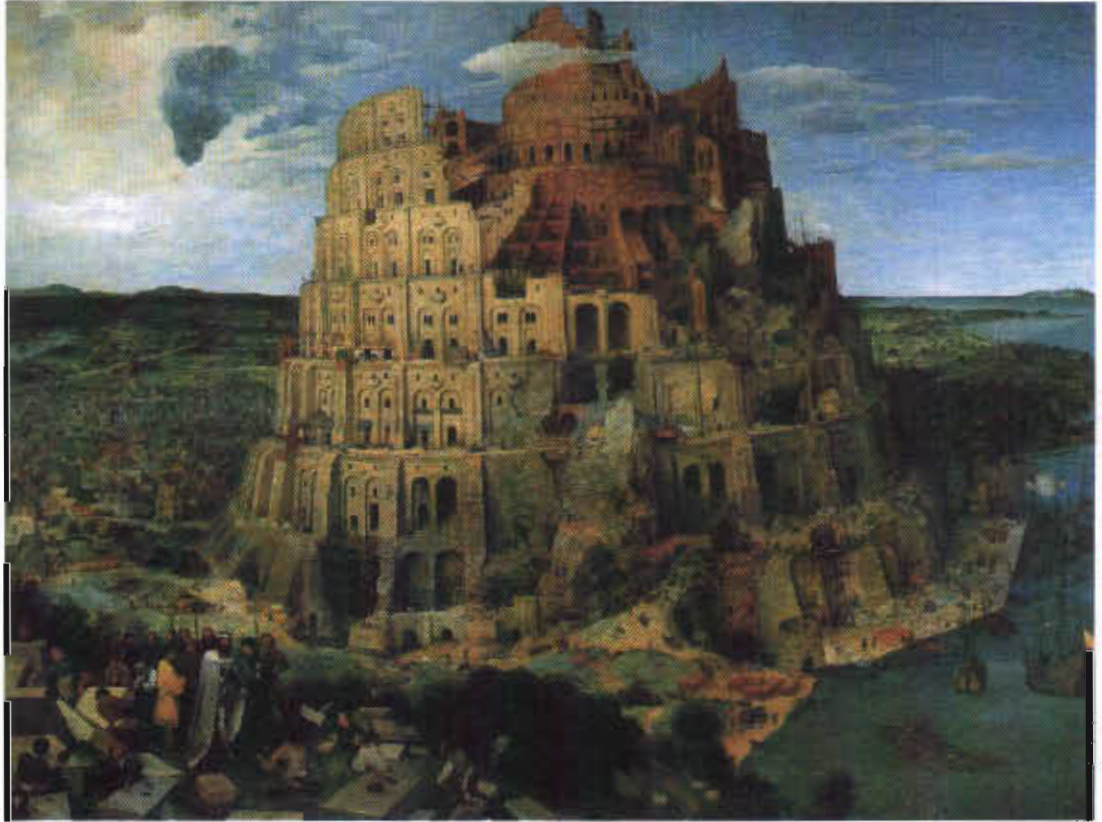
* Yrd. Doç., Balıkesir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Balıkesir.

1 LEPPERT, Richard; Sanatta Anlamın Görüntüsü, İstanbul, 2002, sayfa no: 18.

2 VENTURI, Lionello; "Hieronymus Bosch'dan Bruegel'e" Rönesansın Serüveni, İstanbul, 2005, sayfa no: 115.

bolluğu bakımından yapıları arasında benzeri olmadığı söylenen bir resmidir. Burada konuşan sadece formlar değildir. Bu tema Bruegel'den önce bu kadar büyük boyutta çalışılmamıştır ve bu iş sanatsal imgelemin doruk noktası olarak kabul edilmektedir.³ Okumaya başlamadan evvel ciddi bir art-alan ve art-zaman incelemesi gerekmektedir. Jean Bottero'ya göre Babil kentinin arkeolojik incelenmesinde; temeli bir kenarı 90 metre olan kare planlı, yüksekliğinin de 90 metre olduğu tabmin edilen çok katlı bir ziggurata ait küçük bir temel kalıntısı dışında bir belirtiye rastlanmamıştır.⁴ Kuleyle ilgili olarak Tevrat'ta bulunan mitte "kerpicin taş yerine, katranın harç yerine kullanıldığı, kavmin dağılmaması için bir şehir ve semaya kadar yükselen bir kule bina etmekten" söz edilir.⁵ Buradan yola çıkmaktadır ressam. Kuleyle ve Babil şehriyle ilgili uzun bir betimlemesi bulunan tarihçi Herodot'un anlatımından haberdar olduğuna dair izler de bulunmaktadır. Herodot tarihinde; Pers egemenliği döneminden söz ederek, kulenin sekiz katlı,

yukarı doğru incelerek çıktığını, en üstte seçilmiş rahibelerden başkasının giremediği bir tapınak olduğunu, Babil kentinin etrafı sağlam surlarla çevrili, üç dört katlı evlerden oluştuğunu anlatmaktadır.⁶ Babil kulesinin beşbin yıl öncesinde Sümer'lerden başlayarak ikibinbeşyüz yıl öncesine kadarki süreçte kavimlerin istilalarıyla defalarca yıkılıp yıpratılıp yeniden yapıldığı, onarıldığı bilinmektedir. En son (İ.Ö.555-539) Pers istilası sonrası yıkılarak yazgısıyla baş başa bırakılmıştır.

Resim; Yaşlı Pieter Bruegel, "Babil Kulesi", 1563

3 SEIPEL, Wilfred; Pieter Bruegel the Elder, Vienna, 1998, sayfa no: 55.
4 BOTTERO, Jean, Kültürümüzün Şağığı Babil, İstanbul, 2006, sayfa no:125.
5 CERAM, C.W; Tanrılar Mezarları ve Bilginler, İstanbul, 1994, sayfa no: 242.
6 HERODOTOS; Herodot Tarihi, İstanbul, 1991, sayfa no: 73.

Resme düz anlamsal bağlamda baktığımızda, ana izlek olan kule, tipik bir Roma mimarisidir. Ressamın İtalya'ya yapmış olduğu seyahatinde gördüğü Coliseum'un mimari etkileri açıkça seçilir. Yine bu dizgede yer alan insanların fiziksel özellikleri, giyim tarzları, kullandıkları inşaat malzemeleri, yapı iskeleleri, mekanik düzenekler, kaldıraçlar, silahlar, gemiler, evler, surlar, kuleler, köprüler, yel değirmenleri, su değirmenleri, diğer yapılar, hatta kral ve avansı gibi gösterenler tümüyle Avrupalıdır. Dik çatılı evleriyle doğrudan bir Kuzey Avrupa kentine gönderme yapılmaktadır. O denli ki kentte kilise kulelerine benzer etkide yapılar yer almaktadır. Yapı iskelelerinin betimlemesinde haç göndermesi fark edilmektedir. Kulenin düz anlamsal ezici büyüklüğünü, figürlerin ve nesnelerin küçüklüğü vurgulamaktadır. Kent ve liman kuleye saygı gösterir gibi sessiz ve etkisizdir. Kule hem bitmemiş hem de yıkılmış izlenimi vermektedir. İşçiler ya da esirler yıpratıcı bir çalışma sergilemektedirler. Hepsii şehirde değil de kuledeki o küçük evlerde yaşamaktadırlar. Kule, görünen iç bölmeleri de dikkate alındığında, mükemmel bir yapı etkisi yaratmaktadır, ancak mimarlık ya da mühendislik bakımından çok ayrıntılı bakıldığında imkânsız bir yapı olduğunun açıkça görüldüğü ve ressamın bunun bilincinde olduğu söylenmektedir.⁷

Dikey okuma aşamasında ise yine kulenin kendisinin yan anlamlarından birinin "insan üretiminin" simgesi olduğu yolunda bir söylemden söz edilebilir. Günümüzde Asur tabletlerinin okunması sonucu Kral Nebukadnezar'ın babasından devraldığı işlerden birinin de tanrı Martuk'un onuruna kuleyi onarmak ve "tepesi gökle yarışsın" diye yükseltmek olduğunu biliyoruz.⁸ O halde bu resimde yan anlamsal düzlemde, Tanrıya, belki de cennete yaklaşmayı simgelerken uzamsal anlamda yerin maddeselliğinden uzaklaşarak bulutların arasından göğün tinselliğine doğru çıkma isteğine dönüştüğünü düşündürüyor. Bulutun yan anlamlarından birinin de geçicilik olduğunu belirtmekte fayda var. Yahudiler de göğe ulaşma fikrinden yola çıkarak, "insan küstahlığı"nın örneği olarak simgeler Babil kulesini. Yine Tevrat'ta Babil'den "Büyük Fahişe" ya da "günahkâr kent" diye söz edildiğini yazan Arkeolog Koldewey'e göre de gücün ve zenginliğin simgesidir bu devasa gösterge.⁹

Öte yandan kulenin bitirilememiş olmasının da "insanın başarısızlığının" simgesi olduğu, hasarlı olmasının ise "insanoğlunun devamlılığına ve mükemmelliğine karşın eninde sonunda yenilmeye mahkûm oluşunu" simgelediği söylemler arasındadır. Ayrıca bitmemişliğin, İncil'deki "insan eliyle yapılan her şeyin yarım kalması gerektiği" paradigmasıyla örtüştüğü resimde, kuledeki bu yıpranmışlık

"büyük fahişe" eğretilmesi de olabilir. Kulenin mimarisinin Roma'daki Kolezyum'a benzemesi pagan dönem alegorisi olmalıdır. Kentin, dik çatılı evleriyle Kuzey Avrupa şehirlerine gönderme yapması, ressamın kültürel kodlarının bir azizliği de olabilir. Kulenin yamuk, eğreti gibi olması, karmaşık ve mimari anlamda olanaksız bir yapı oluşu, gibi birçok göstergeyi zekice yapılmış ironiler dizgesi olarak değerlendirebiliriz. Bu ironi kendilerini evrensel mimar ilan edenlere bir nazire olabilir. Orta katta, devinimi olanaksız boyuttaki metal vincin bir topa benzemesi, bu ve diğer insan gücüyle çalışan makine ve çarkların içinde yürüyen minicik esirlerin, fasit dairedeki deney farelerini çağrıştırması, insan zekâsına yine ironik bir vurgudur. Ancak tüm teknik olanaklara, gayretlere, Kral'ın denetimine karşın, yapının tamamlanabilecek gibi olmaması da "burnu çok havada bir hırsın son safhada olduğunu" simgelemektedir. Burada, izleğin bir tarafı onanırken diğer tarafının yıkılıyor olmasının, tam da aynı coğrafyada günümüzde yaşananlar için de geçerliliği trajik bir rastlantı değil midir?

Sonuç olarak, kule imgesinin tamamlanmasının imkânsızlığı, insanın başarısızlığının, giderek de ilerleyen insanın açmazının belirtisidir. Bruegel insani ve toplumsal çelişkileri tarihsel bir öge etrafında örtülü bir alayla işleyerek, akılcılıkla mantıksızlık arasındaki ince çizgiyi açığa çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

- BOTTERO, Jean; *Kültürümüzün Şafağı Babil*, İstanbul, 2006, YKY.
- CERAM, C.W.; *Tarırlar Mezarlar ve Bilginler*, İstanbul, 1994, Remzi.
- DAMISCH, Hubert; "Göstergebilim ve İkonografi" *Sanat Dünyamız*, sayı:100, İstanbul, 2006, Sayfa no: 400-405
- ECO, Umberto; *Yorum ve Aşırı Yorum*, İstanbul, 1997, Can.
- HERODOTOS; *Herodot Tarihi*, İstanbul, 1991, Remzi.
- KRAUSSE, Anna-Carola; *Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*, Almanya, 2005, Literatür.
- LEPPERT, Richard; *Sanatta Anlamın Görüntüsü*, İstanbul, 2002, Ayrıntı.
- SEIPEL, Wilfred; *Pieter Bruegel the Elder*, Vienna, 1998, Skira.
- TÜKEL, Uşun; *Resmin Dili İkonografiden Göstergebilime*, İstanbul, 2005, Homer K.
- VENTURI, Lionello; "Hieronymus Bosch'dan Bruegel'e" *Rönesansın Serüveni*, İstanbul, 2005, Sayfa no:115-126

7 SEIPEL, W.; sayfa no: 56

8 CERAM, C.W.; sayfa no: 178

9 CERAM, C.W.; sayfa no: 179.